

Zbigniew Woźniak

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID 0000-0002-1035-1707

z.wozniak@wpa.uz.zgora.pl

Zajęcie rzeczy ruchomej w toku postępowania egzekucyjnego

Słowa kluczowe: zajęcie ruchomości, egzekucja z ruchomości, własność, komornik

Streszczenie: Zmiana przepisu art. 845 Kodeksu postępowania cywilnego dokonana w dniu 1 stycznia 2019 r. rozszerzyła kompetencje komornika o badanie statusu własności rzeczy w egzekucji z ruchomości. Przyznana komornikowi kompetencja stanowi wyłom w systemowej pozycji tego organu. Dotychczas komornik nie był uprawniony do dokonywania rozstrzygnięć w obszarze prawa materialnego.

W artykule omówiono charakter prawny wprowadzonych zmian. Wskazano na charakter dowodów, na podstawie których komornik powinien ustalić status własności rzeczy oraz skutek dla postępowania ustalania, że zajęta rzecz nie stanowi własności dłużnika. Zwrócono uwagę na wątpliwy skutek szczególnego uregulowania zajęcia ruchomości na potrzeby egzekucji świadczeń alimentacyjnych.

W opracowaniu dokonano analizy terminu „niebudzącego wątpliwości dowodu na piśmie” co do własności rzeczy ruchomej, przyjmując, że tym dowodem może być wyłącznie dowód z dokumentu urzędowego. Przeprowadzono również analizę regulacji pozwalającej na prowadzenie egzekucji z rzeczy wchodzącej w skład małżeńskiej wspólności majątkowej, twierdząc, że wprowadzona zmiana dotyczy rzeczy, która nie pozostawała we władaniu dłużnika.

Na zakończenie omówiono wpływ wprowadzonych zmian na możliwą treść zarzutów w skardze na czynność komornika.

Seizure of a movable property in the course of enforcement proceedings

Keywords: seizure of movable property, enforcement of movable property, ownership, bailiff

Summary: Changing of Art. 845 of the Code of Civil Procedure, made on January 1, 2019, extended the bailiff's powers to examine the ownership status of things in enforcement from movable property. The competence vested in the bailiff constitutes a breach from the systemic position of this authority. So far, the bailiff has not been authorized to make decisions in the area of substantive law.

The article discusses the legal nature of the introduced changes. The nature of the evidence on the basis of which the bailiff should determine the ownership status of the property and the effect on the proceedings of determining that the seized thing is not the property of the debtor was indicated. Attention was drawn to the dubious effect of the special regulation of the seizure of movable property for the purposes of the enforcement of maintenance payments.

The study analyzes the concept of “clear written evidence” as to the ownership of movable property, assuming that this evidence may only be evidence from an official document. An analysis of the regulation allowing for the enforcement of things belonging to the marital community of pro-

perty was also carried out, claiming that the introduced change concerns things that were not in the possession of the debtor.

Finally, the impact of the changes made on the possible content of the allegations in the complaint on the bailiff's activity was discussed.

Wprowadzenie

Jednym ze sposobów prowadzenia egzekucji świadczeń pieniężnych jest egzekucja z ruchomości, której przebieg sprowadza się do zajęcia rzeczy ruchomej, jej zbycia oraz podziału uzyskanej w ten sposób sumy. Zaspokojenie wierzyciela świadczenia pieniężnego ze środków uzyskanych ze sprzedaży rzeczy ruchomych dłużnika nie jest niczym nowym i taka możliwość zawsze istniała w przepisach egzekucyjnych.

Każdy z etapów egzekucji z ruchomości pełni inne funkcje i inne cele powinny być osiągnięte przez nowelizację przepisów dotyczących tych etapów.

W przypadku zajęcia rzeczy ruchomej zmiany przepisów powinny z jednej strony zmierzać do zapewnienia sprawności i szybkości postępowania, co powinno być osiągnięte przez tworzenie regulacji pozwalającej na szybkie zajęcie rzeczy będących we władaniu dłużnika z ograniczeniem możliwości przedłużenia postępowania przez dłużnika. Z drugiej zaś regulacja zajęcia powinna tworzyć mechanizmy pozwalające na uniknięcie błędów przez zajęcie rzeczy, która nie stanowi własności dłużnika.

Jeśli chodzi o etap spieniężenia, niewątpliwie zmiany przepisów powinny dążyć do jej efektywności przez zapewnienie możliwie najszerszego dostępu do licytacji potencjalnym nabywcom przez ogłoszenie o licytacji z wykorzystaniem systemów teleinformatycznych oraz zapewnienie udziału w licytacji za pomocą urządzeń bezpośredniego porozumiewania się. Ułatwienie dostępu do informacji o licytacji oraz ułatwienie wzięcia udziału w licytacji może przełożyć się na zbycie zajętej rzeczy za wyższą cenę, z korzyścią dla dłużnika egzekwowanego oraz egzekwującego wierzyciela. Temu celowi służyło wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego¹ przepisów o sprzedaży elektronicznej (art. 879¹-879¹¹ k.p.c.).

Ostatni etap egzekucji związany z podziałem uzyskanych z niej sum jest wspólny dla wszystkich sposobów prowadzenia egzekucji. Na tym etapie dochodzi do urzeczywistnienia tytułu wykonawczego przez zaspokojenie wierzyciela. Podział sumy pomiędzy poszczególnych wierzycieli odbywa się z wykorzystaniem instytucji przywilejów egzekucyjnych, których regulacja stanowi odzwierciedlenie zasady sprawiedliwości społecznej przez uprzywilejowanie wierzycieli znajdujących się w szczególnej sytuacji w stosunku do innych wierzycieli².

¹ Ustawa z dnia 10 lipca 2015 o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1311, z 2015 r.).

² Por. przywileje egzekucyjne uregulowane w przepisie art. 1025 k.p.c.

Przedmiotem rozważań będzie jedynie zajęcie rzeczy ruchomej w egzekucji z ruchomości, zaś inspiracją do podjęcia tego tematu jest nowelizacja przepisu art. 845 k.p.c. dokonana ustawą o komornikach sądowych³. Należy przypomnieć, że w trakcie obowiązywania Kodeksu postępowania cywilnego przepis art. 845 k.p.c. był jedynie dwukrotnie nowelizowany. Po raz pierwszy 1 października 2008 r.⁴ przez wprowadzenie do przepisu art. 845 k.p.c. dodatkowej jednostki redakcyjnej, tj. § 2a. Po raz drugi 1 stycznia 2019 r. przez jego gruntowną zmianę.

Zakres dokonanej zmiany przepisu art. 845 k.p.c. ostatnią nowelizacją wymaga podjęcia próby teoretycznego i praktycznego opracowania podstaw zajęcia rzeczy ruchomej w toku postępowania egzekucyjnego.

1. Uwagi ogólne

Egzekucja świadczenia pieniężnego z ruchomości rozpoczyna się od zajęcia rzeczy. Dokonanie zajęcia następuje przez wpisanie ruchomości do protokołu zajęcia (art. 847 § 1 k.p.c.)⁵. Przesłanki zajęcia rzeczy ruchomej zostały opisane w przepisie art. 845 k.p.c. Od chwili wejścia w życie Kodeksu postępowania cywilnego do dnia 31 grudnia 2018 r. treść przepisu art. 845 k.p.c. opierała się na założeniu, że do zajęcia rzeczy ruchomej wystarczające jest, aby rzecz znajdowała się we władaniu dłużnika bądź we władaniu samego wierzyciela lub też osoby trzeciej, o ile ta osoba wyraża zgodę na zajęcie albo przyznaje, że stanowi ona własność dłużnika⁶. Zajmując rzecz ruchomą, komornik badał jedynie stan faktyczny władania rzeczą przez dłużnika lub osobę trzecią. Komornik nie ustalał, czyją rzeczą jest własnością⁷. Wystarczy, że zajęta rzecz pozostawała we władaniu dłużnika, ponieważ z władaniem rzeczą wiąże się domniemanie, że rzecz stanowi własność osoby, która nią włada⁸. To twierdzenie stanowiło konsekwencję domniemań prawnych wynikających z Kodeksu cywilnego. Faktyczne władanie rzeczą wiąże się z domniemaniem posiadania samoistnego – (art. 339 k.c.). Posiadanie samoistne polega na faktycznym władaniu rzeczą jak właściciel (art. 336 k.c.). Zważywszy, że ustawodawca w przepisie art. 341 k.c. wprowadza domniemanie, iż posiadanie jest

³ Ustawa z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (Dz.U. poz. 771, z 2018 r.). Zmiany zostały wprowadzone przepisem art. 261 tej ustawy i weszły w życie 1 stycznia 2019 r.

⁴ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz.U. Nr 192, poz. 1378, z 2007 r.).

⁵ W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Wrocław 1973, s. 46.

⁶ A. Karnicka-Kawczyńska, J. Kawczyński, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2002, s. 113.

⁷ I. Gil, [w:] K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021, s. 892.

⁸ M. Uliasz, [w:] red. J. Gołaczyński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, komentarz, Warszawa 2011, komentarz do przepisu art. 845, teza 7.

zgodne z prawem (art. 341 k.c.), oznacza to, że domniemywa się, że ten, kto włada rzeczą, jest jej właścicielem.

Innymi słowy, regulacja podstaw zajęcia rzeczy ruchomej obowiązująca do 31 grudnia 2018 r. opierała się na założeniu wynikającym z domniemań z przepisów Kodeksu cywilnego, zgodnie z którym kto włada rzeczą, jest jej właścicielem. Rolą komornika, który dokonywał zajęcia, nie było przeprowadzenie analizy prawnej własności rzeczy, a jedynie ustalenie stanu faktycznego władania rzeczą przez dłużnika⁹. To założenie znajdowało swoje umocowanie w systemowej roli komornika oraz regulacjach wynikających z przepisów Kodeksu cywilnego.

W przypadku sporu co do tego, komu przysługuje własność rzeczy ruchomej, jego rozstrzygnięcie wymaga przeprowadzenia materialnoprawnej oceny stanu faktycznego. Rozstrzygnięcia w zakresie praw podmiotowych (komu przysługuje własność rzeczy) stanowią domenę sądu, który w świetle przepisu art. 175 ust. 1 Konstytucji sprawuje wymiar sprawiedliwości. Komornik nie jest organem, który ze skutkiem prawnym do toczącego się postępowania powinien ustalać status własności zajętej rzeczy ruchomej. Rolą komornika jest stosowanie przepisów postępowania cywilnego w celu doprowadzenia do wykonania tytułu wykonawczego, nie zaś rozstrzygnięcie o prawach podmiotowych¹⁰.

Przyjęty uprzednio model zajęcia rzeczy ruchomej w postępowaniu egzekucyjnym opierający się ustaleniu faktycznym władania rzeczą przez dłużnika i wynikającymi z tego faktu domniemaniami zapewniał sprawne prowadzenie egzekucji. W przypadku rzeczy ruchomych, w przeciwieństwie do nieruchomości, nie ma rejestru własności. Istniejące rejestry pojazdów, statków lotniczych, wodnych itp. pełnią wyłącznie funkcję administracyjną i z wpisem do tych rejestrów nie wiążą się żadne domniemania. Stąd zapewnienie sprawnego oraz szybkiego prowadzenia egzekucji z ruchomości wykluczało nałożenie na komornika obowiązku badania statusu własności rzeczy ruchomej. Zupełnie inaczej jest w przypadku nieruchomości, dla której prowadzi się rejestr własności i praw z nią związanych pod postacią ksiąg wieczystych. Z samym wpisem do księgi wieczystej wiąże się zaś domniemanie jego zgodności z rzeczywistym stanem prawnym (art. 3 ust. 1 u.k.w.h.).

Wystarczającą przesłanką do zajęcia rzeczy ruchomej było władanie rzeczą przez dłużnika. Oczywiście taki model nie oznaczał, że osoba trzecia, która była właścicielem zajętej rzeczy, była pozbawiona możliwości wykazania, że dłużnik władał rzeczą, która nie stanowiła jego własności oraz że zajęcie narusza jej prawa. Zarzut, że rzecz znajdująca się we władaniu dłużnika nie stanowi jego własności lub za-

⁹ E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 153.

¹⁰ Por. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 stycznia 2004 r., SK 26/03; P. Skuczyński, [w:] red. A. Marciniak (red.), *Etyka zawodowa komornika sądowego*, Sopot 2016, rozdział 7, Lex.

jęcie narusza prawa osób trzecich, mógł być przedmiotem powództwa o zwolnienie zajętej rzeczy od egzekucji (art. 841 § 1 k.p.c.). W postępowaniu wywołanym wniesieniem powództwa ekscydencyjnego sąd dokonywał materialnoprawnych ustaleń co do własności zajętej rzeczy.

W tym miejscu warto również wspomnieć, że samo zajęcie rzeczy ruchomej, jak każda czynność komornika, również podlegało zaskarżeniu w drodze skargi na czynność komornika (art. 767 k.p.c.). W drodze skargi na czynność komornika można kwestionować wyłącznie formalnoprawne podstawy kwestionowanej czynności¹¹. Przedmiotem zaskarżenia nie mogły być zarzuty materialnoprawne, a co za tym idzie, w skardze nie można było zarzucać, że rzecz będąca we władaniu dłużnika nie stanowi jego własności. Taki zarzut mógł być wyłącznie przedmiotem oceny sądu zainicjowanej powództwem ekscydencyjnym (art. 841 § 1 k.p.c.). W tym kontekście przedmiotem skargi na zajęcie mogła być wyłącznie kwestia władania rzeczą przez dłużnika w chwili zajęcia, nie zaś to, czyją jest własnością.

Model prowadzenia egzekucji z rzeczy ruchomej oraz pozycja ustrojowa i systemowa komornika w tym postępowaniu uległa zasadniczej zmianie po nowelizacji przepisu art. 845 k.p.c. dokonanej w dniu 1 stycznia 2019 r. ustawą o komornikach sądowych.

Nadal podstawą zajęcia rzeczy jest władanie rzeczą przez dłużnika, zaś komornik z urzędu nie ustala statusu własności zajętej rzeczy. Przyjęte rozwiązanie nakłada jednak na komornika obowiązek ustalenia, kto jest właścicielem zajętej rzeczy, jeśli dłużnik lub osoba trzecia kwestionuje, że dłużnikowi przysługuje własność zajętej rzeczy. Rozwiązanie to implikuje kolejne, niespotykane dotąd problemy systemowe, dotyczące chociażby narzędzi, jakie komornik powinien stosować, by wypełnić swój obowiązek; przyznania komornikowi kompetencji do przeprowadzenia materialnoprawnej oceny przysługujących określonym osobom praw podmiotowych; zakresu kognicji sądu w postępowaniu wywołanym skargą na czynności komornika.

Przyjęte rozwiązania oraz ich niedoskonałość nie usprawnią egzekucji z rzeczy ruchomej, prowadząc do wyłączenia od egzekucji rzeczy, które w rzeczywistości stanowią własności dłużnika. Wątpliwości co do *ratio legis* wprowadzonych zmian potęguje fakt, że analogiczne zmiany nie zostały wprowadzone w postępowaniu egzekucyjnym w administracji. W postępowaniu egzekucyjnym w administracji, zgodnie z art. 97 § 2 u.p.e.a.¹², podstawą do zajęcia rzeczy ruchomej nadal jest wy-

¹¹ J. Studzińska, [w:] red. K. Flaga-Gieruszyńska (red.), *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021, s. 351; D. Olczak-Dąbrowska, [w:] *Przedmiot skargi. Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, Warszawa 2016; O. Marcewicz, [w:] red. A. Jakubec-ki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany, t. 2, Art. 730-1217*, LEX 2018, art. 767 k.p.c., teza 7.

¹² Ustawa z dnia 7 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (t.j. Dz.U. poz. 1427 z 2020 r.).

łącznie władanie rzeczą przez dłużnika, zaś administracyjny organ egzekucyjny nie jest uprawniony do badania własności zajętej rzeczy.

Przechodząc do zakresu omawianej nowelizacji, należy wskazać, że zmiana przepisu art. 845 k.p.c. dokonana w dniu 1 stycznia 2019 r. w zakresie podstaw zajęcia ruchomości dotyczyła czterech kwestii.

Po pierwsze w przepisie art. 845 § 2 k.p.c. wprowadzono zdanie 2, z którego wynika, że ruchomości nie podlegają zajęciu, jeżeli z ujawnionych w sprawie okoliczności wynika, że nie stanowią one własności dłużnika.

Po drugie zmieniono jednostki redakcyjne przy zachowaniu tej samej treści przepisu. Treść istniejąca uprzednio w przepisie art. 845 § 2a została objęta przepisem art. 845 § 2¹, zaś sam § 2a tego przepisu został skreślony.

Po trzecie wprowadzono przepis art. 845 § 2², zgodnie z którym komornik umarza postępowanie w niezbędnym zakresie, jeżeli przedstawiono niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika. Nie dotyczy to sytuacji, w której sam dłużnik dokonał zbycia ruchomości na rzecz osoby trzeciej.

Po czwarte wprowadzono przepis art. 845 § 2⁴, w którym zamieszczono regulację odnoszącą się do zajęcia rzeczy wchodzących w skład małżeńskiej wspólności ustawowej.

Szczegółowe rozważania wprowadzonych zmian wymagają odrębnego omówienia każdej w kolejności wynikającej z systematyki przepisu art. 845 k.p.c. Na zakończenie w sposób zbiorczy dla wszystkich wprowadzonych zmian zostanie przedstawiona problematyka wpływu nowelizacji na przedmiot środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym.

2. Wyłączenie od zajęcia rzeczy niestanowiących własności dłużnika (art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c.)

Zmiana przepisu art. 845 § 2 k.p.c. polegająca na dodaniu zdania drugiego nie wprowadziła do systemu postępowania cywilnego żadnej nowej treści normatywnej, a normę wskazaną w tym przepisie może wyinterpretować z innych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Zgodnie z przepisem art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c. nie podlegają jednak zajęciu ruchomości, jeżeli z ujawnionych w sprawie okoliczności wynika, że nie stanowią one własności dłużnika.

Treść tego przepisu ma charakter *superfluum*¹³. Zakaz prowadzenia egzekucji ze składników majątkowych, które nie stanowią własności dłużnika, wynika z przepisu art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c., zgodnie z którym postępowanie egzekucyjne umarza się

¹³ I. Kunicki, *Własność komornika przy egzekucji z ruchomości, zajęcie ruchomości nienależącej do dłużnika i doreczenie protokołu zajęcia*, PPE 2020/2, Legalis.

w całości lub części z urzędu, jeżeli egzekucję skierowano przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem, i która sprzeciwiła się prowadzeniu egzekucji, albo jeżeli prowadzenie egzekucji pozostaje z innych powodów w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego.

Prowadzenie egzekucji z rzeczy ruchomych niestanowiących własności dłużnika jest niczym innym jak skierowaniem egzekucji przeciwko osobie, która według treści klauzuli nie jest dłużnikiem, i skutkuje umorzeniem postępowania egzekucyjnego z urzędu.

O ile tworzenie przepisów o charakterze *superfluum* samo w sobie nie jest zjawiskiem negatywnym, o tyle tworzenie takich przepisów, które zawierają zmodyfikowaną dyspozycję w stosunku do pierwowzoru, jest wadliwe. Przepis art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c. mówi o umorzeniu postępowania egzekucyjnego w całości lub części, zatem zakłada, że to postępowanie jest wszczęte i podlega zakończeniu przez jego umorzenie.

Tymczasem treść przepisu art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c. odwołuje się do określonego stanu i jego oceny jeszcze przed wszczęciem postępowania. Przepis ten wymaga przeprowadzenia materialnoprawnej oceny statusu własności rzeczy ruchomej jeszcze przed zajęciem rzeczy¹⁴. Abstrahując od tego, że komornik nie powinien być uprawniony do dokonywania oceny kwestii własności rzeczy, należy pamiętać, że podstawą zajęcia rzeczy jest władanie nią przez dłużnika. Treść przepisu art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c. dotyczy rzeczy, która znajduje się we władaniu dłużnika. Zastosowanie tego przepisu w praktyce oznaczałoby, że komornik, przystępując do egzekucji z rzeczy ruchomej znajdującej się we władaniu dłużnika, powinien jeszcze przed zajęciem dokonać ustalenia, czy rzecz stanowi własność dłużnika¹⁵.

Okoliczności, która mają stanowić podstawę do odmowy zajęcia, mają zostać ujawnione w postępowaniu. Ustawodawca nie precyzuje, o jakie okoliczności chodzi i w jaki sposób mają ujawniać, że rzecz nie stanowi własności dłużnika. Przepis art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c. nie zawiera żadnej regulacji pozwalającej na rozstrzygnięcie, czy okoliczności, o których w nim mowa, mają być udowodnione, a jeśli tak, to jakimi środkami dowodowymi, czy mają być tylko uprawdopodobnione. Wspomniany przepis nie zawiera również regulacji co do formy, w jakiej powinna nastąpić odmowa zajęcia. Z przepisu art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c. wynika jedynie, że wskazane w nim ruchomości „nie podlegają zajęciu”, co sprawia przy jego wykładni wrażenie, jakby jego treść była niedokończona – pozostawiona bez

¹⁴ O. Marcewicz, *op. cit.*, komentarz do art. 845, teza 2.

¹⁵ W orzecznictwie został wyrażony pogląd, że ww. ustalenie nie jest oceną materialnoprawną, lecz oceną dowodu, z którego wynika własność – por. wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2017 r., V CSK 364/16, lex nr 2327133, A. Kościółek, [w:] red. A. Marciniak (red.), *Zmiany w przepisach o zajęciu ruchomości w egzekucji sądowej. Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, Sopot 2018, s. 608.

koniecznych dyspozycji pozwalających na jego realizację w praktyce. Zastrzeżenia co do redakcji ww. przepisu potęguje rozwiązanie przyjęte w art. 845 § 2² k.p.c., który stanowi podstawę umorzenia postępowania, jeśli przedstawiono dowód, że zajęta rzecz nie stanowi własności dłużnika.

Jedyną tezą, jaką można wyrazić na tle wątpliwości, jakie występują przy wykładni przepisu art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c., jest to, że norma w nim zawarta ma wyjątkowo charakter instrukcyjno-informacyjny¹⁶. Jeśli komornik w poprowadzonym przez siebie postępowaniu ma informację dającą oczywistą pewność¹⁷, że rzecz, którą włada dłużnik, nie stanowi jego własności, nie powinien dokonywać zajęcia tej rzeczy bez potrzeby podejmowania jakiejkolwiek czynności. Komornik nie musi w tym przypadku wydawać postanowienia o odmowie zajęcia ani też o umorzeniu postępowania z tej rzeczy. W praktyce przykładowo taka sytuacja może nastąpić w przypadku, gdy wierzyciel nie oznaczył sposobów prowadzenia egzekucji, a z okoliczności tego postępowania wynika (np. wierzyciel jest oddającym do korzystania), że dłużnik włada rzeczą, która jest przedmiotem umowy leasingu, najmu lub innego stosunku, z którym wiąże się prawo do korzystania z rzeczy.

3. Zajęcie rzeczy znajdujących się w mieszkaniu dłużnika

Pierwotnie treść przepisu art. 845 k.p.c., została uzupełniona o § 2a¹⁸. Następnie ustawą z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych zmieniono numerację poszczególnych jednostek redakcyjnych i § 2a uzyskał numer § 2¹.

Zgodnie z przepisem art. 845 § 2¹ k.p.c. w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych komornik może zająć także ruchomości będące we władaniu osoby zamieszkującej wspólnie z dłużnikiem bez zgody tej osoby, chyba że przedstawi ona dowód, że ruchomości są jej własnością. Celem wprowadzenia tej regulacji było wzmocnienie wierzyciela alimentacyjnego w egzekucji przysługujących mu świadczeń. Powstaje jednak wątpliwość, czy było to konieczne i czy czasem nie został osiągnięty efekt przeciwny.

Orzecznictwo Sądu Najwyższego¹⁹ przed zmianą ww. przepisu dopuszczało możliwość zajęcia rzeczy ruchomej znajdującej się w mieszkaniu lub w innym miejscu zajmowanym przez dłużnika wspólnie z osobami trzecimi, zwłaszcza z człon-

¹⁶ T. Zembrzusi, [w:] red. A. Góra-Błaszczkowska, K. Flaga-Gieruszyńska, I. Gil (red.), *Nowy model zawodu komornika sądowego i finansowania egzekucji sądowej*, Sopot 2018, s. 229–231.

¹⁷ H. Pietrzkowski, [w:] red. T. Zembrzusi (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2020, komentarz do przepisu art. 845 k.p.c., teza 2.

¹⁸ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz.U. Nr 192, poz. 1378 z 2007 r.

¹⁹ Tak też SN w wyroku z dnia 15 lutego 1991 r., IV R 550/90, niepubl.

kami rodziny. Przyjmowano, że rzecz jest co najmniej we współwładaniu dłużnika, co umożliwia jej zajęcie na podstawie art. 845 § 2 k.p.c.²⁰

W istocie ta regulacja nie tylko nie wzmocniła sytuacji prawnej wierzyciela alimentacyjnego, ponieważ możliwość zajęcia rzeczy będącej we władaniu osoby zamieszkującej wspólnie z dłużnikiem bez jej zgody istniała jeszcze przed zmianą przepisu art. 845 k.p.c., lecz doprowadziła do jej osłabienia przez umożliwienie osobie trzeciej przedstawienia dowodu, że rzecz nie stanowi własności dłużnika²¹. Przed zmianą ww. przepisu taki dowód nie mógł być przeszkodą zajęcia rzeczy. Kwestie związane z własnością rzeczy będącej we władaniu lub współwładaniu dłużnika mogły stanowić jedynie podstawę do wystąpienia z powództwem o zwolnienie od egzekucji (art. 841 k.p.c.).

Wprowadzenie do Kodeksu postępowania cywilnego przepisu art. 845 § 2¹ k.p.c. nie tylko doprowadziło do rozbieżności między *ratio legis* wprowadzonej zmiany a rzeczywiście osiągniętym skutkiem, lecz także wprowadza istotne wątpliwości interpretacyjne. Zgodnie z treścią tego przepisu ustawodawca dopuszcza możliwość zajęcia rzeczy ruchomych znajdujących się w mieszkaniu dłużnika wyłącznie w przypadku, gdy jest prowadzona egzekucja świadczeń alimentacyjnych.

Na tle ww. przepisu powstaje pytanie, czy ów przepis jest normą *superfluum*, w której ustawodawca przypomina, że można również zająć rzeczy znajdujące się w mieszkaniu dłużnika będące we współwładaniu z osobą, z którą dłużnik zamieszkuje, czy też stanowi wyjątek od zasady, że można zająć tylko rzeczy znajdujące się we władaniu dłużnika. Nie ma wątpliwości co do tego, że redakcja ww. przepisu wprowadza wyjątek. Tylko w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych można zająć rzecz będące we współwładaniu dłużnika i osoby trzeciej. To z kolei oznacza, że ww. przepisem ustawodawca *a contrario* wprowadził zasadę, zgodnie z którą rzeczy znajdujące się w mieszkaniu, w którym zamieszkuje dłużnik i osoby trzecie, nie podlegają zajęciu. Wyjątków nie można interpretować rozszerzająco. Po zmianie ww. przepisu organ egzekucyjny nie może dokonać zajęcia rzeczy ruchomych znajdujących się w mieszkaniu (pomieszczeniu użytkowym itd.) zajmowanym przez dłużnika wspólnie z osobami trzecimi będących w ich wspólnym władaniu. Taka możliwość istnieje wyłącznie w przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych, co niewątpliwie negatywnie wpłynie na efektywność egzekucji. W poprzednim stanie prawnym komornik był uprawniony do zajęcia rzeczy, zaś osoba trzecia mogła wykazywać, że rzecz stanowi jej własność jedynie w drodze powództwa o zwolnienie od egzekucji (art. 841 § 1 k.p.c. – w tym czasie rzecz była jednak zajęta). Obecnie, jeśli wierzyciel twierdzi, że rzeczy będące

²⁰ I. Gil, *System...*, s. 895.

²¹ Z. Woźniak, [w:] red. J. Gołaczyński (red.), *Postępowanie egzekucyjne. Komornicy sądowi. Koszty egzekucyjne*, Warszawa 2019, s. 290.

we współposiadaniu dłużnika i osoby trzeciej stanowią własność dłużnika, będzie musiał wystąpić z powództwem o ustalenie, że rzecz stanowi własność dłużnika (art. 189 k.p.c.). W czasie przed jego wniesieniem lub w toku postępowania może jednak dojść do zbycia rzeczy przez dłużnika, co uniemożliwi skutecznie prowadzenie egzekucji z tej rzeczy.

Wadliwa jest również treść ww. przepisu w zakresie, w jakim umożliwia osobie trzeciej wykazanie własności rzeczy. Komornik nie może zająć ruchomości, jeśli osoba mieszkająca wspólnie z dłużnikiem przedstawi dowód, że ruchomości są jej własnością. Komornik w postępowaniu egzekucyjnym nie jest organem, który ma rozstrzygać, czy określona rzecz stanowi własność dłużnika czy osoby trzeciej. Ocena przepisów prawa materialnego w postępowaniu egzekucyjnym należy do wyłącznej kompetencji sądu, która jest realizowana za pośrednictwem powództwa ekscydencyjnego (art. 841 k.p.c.) rozpoznawanego w postępowaniu rozpoznawczym, a nie komornika w postępowaniu egzekucyjnym.

Nadto należy wskazać, że ustawodawca nie precyzuje, jaki dowód miałby wykazać, że ruchomość jest własnością osoby mieszkającej z dłużnikiem. Użycie terminu „dowód” bez zawężenia do konkretnych środków dowodowych oznacza, przez odesłanie zawarte w przepisie art. 13 § 2 k.p.c., że może być to każdy dowód, w tym dowód z osobowych źródeł dowodowych (zeznania świadków, przesłuchanie stron)²². Co prawda w literaturze wyrażono pogląd²³, zgodnie z którym tym dowodem może być wyłącznie niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, niemniej wydaje się, że takiej tezy nie można wyprowadzić z komentowanego przepisu. Przepis art. 845 § 2¹ k.p.c. nie zawiera żadnych ograniczeń dowodowych. Dodatkowo należy wskazać, że z dniem 1 stycznia 2019 r. ustawodawca wprowadził do tego przepisu § 2², w którym posługuje się pojęciem niebudzącego wątpliwości pisemnego dowodu. Brak takiego ograniczenia w art. 845 § 2¹ k.p.c. oznacza, że w tym przypadku dowodem może być każdy dowód.

Przyjęte rozwiązanie w praktyce będzie oznaczać, że zamierzony przez ustawodawcę cel nie tylko nie zostanie osiągnięty, co doprowadzi do zmniejszenia efektywności egzekucji. Komornik po przeprowadzeniu postępowania dowodowego, dochodząc do wniosku, że rzecz stanowi własność osoby mieszkającej z dłużnikiem, umorzy postępowanie egzekucyjne z tej rzeczy (art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c.). Na to postanowienie wierzycielowi alimentacyjnemu będzie przysługiwała skarga do sądu. Sąd w postępowaniu skargowym dokonuje oceny czynności komornika wyłącznie przez pryzmat formalnej zgodności z przepisami postępowania egze-

²² K. Kazimierzczak, *Egzekucja sądowa przeciwko dłużnikowi pozostającemu w konkubinacie*, PPE 2010/3/5-31.

²³ H. Pietrkowski, [w:] red. T. Ereciński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016, komentarz do art. 845 k.p.c.

kucyjnego, co powinno skutkować oddaleniem skargi. W takim przypadku wierzycielowi alimentacyjnemu pozostanie powództwo o ustalenie (art. 189 k.p.c.), że rzecz stanowi własność dłużnika.

Należy zwrócić uwagę, że w opisanej sekwencji chodzi o egzekucję świadczeń alimentacyjnych. Poprzednio obowiązujące rozwiązanie pozwalało na sprawne zajęcie rzeczy znajdujących we współwładaniu dłużnika i osoby z nim zamieszkałej. Ciężar wykazania, że rzecz stanowi własność osoby trzeciej, był przerzucany na tę osobę, a stosownego ustalenia dokonywał sąd we właściwym trybie – w trybie rozpoznania powództwa ekscydacyjnego.

4. Ustalenie przez komornika własności zajętej rzeczy (art. 845 § 2² k.p.c.)

Zgodnie z wprowadzonym przepisem art. 845 § 2² k.p.c. komornik umarza postępowanie w niezbędnym zakresie, jeżeli przedstawiono niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że zajęte ruchomości nie stanowią własności dłużnika. Nie dotyczy to sytuacji, w której sam dłużnik dokonał zbycia ruchomości na rzecz osoby trzeciej.

Wymieniony przepis ma zastosowanie do rzeczy zajętej przez komornika, a co za tym idzie: rzeczy, która w chwili zajęcia znajdowała się we władaniu dłużnika. Komornik nie ustala z urzędu własności zajmowanych rzeczy, a jedynie odpowiada na zarzut w postaci przedstawienia dowodu, że rzecz nie stanowi własności dłużnika.

Przechodząc do wykładni jego poszczególnych elementów, w pierwszej kolejności należy wskazać, że szczególne wątpliwości budzi charakter dowodu, jaki ma być przedstawiony celem wykazania, iż zajęta rzecz nie stanowi własności dłużnika. Z treści ww. przepisu wynika, że należy przedstawić „niebudzący wątpliwości” dowód na piśmie, a dowód ten ma nie budzić wątpliwości co do tego, że rzecz nie stanowi własności dłużnika. Pojęcie dowodu niebudzącego wątpliwości, który podlega ocenie przez komornika, pojawia się w Kodeksie postępowania cywilnego w jednym jeszcze miejscu, tj. w przepisie art. 822 k.p.c.

Jest jednak zasadnicza różnica w skutkach procesowych obu przepisów. Komornik nie powinien dokonywać oceny dowodów ze skutkiem materialnoprawnym. O ile można zgodzić się na rozwiązanie zawarte w przepisie art. 822 k.p.c., albowiem ocena dowodu jako dowodu niebudzącego wątpliwości skutkuje jedynie czasowym wstrzymaniem przez komornika dokonania czynności egzekucyjnych i przeprowadzona przez niego ocena nie ogranicza prawa wierzyciela do prowadzenia egzekucji, ponieważ wierzyciel mimo wstrzymania czynności może polecić jej dokonanie, o tyle w przepisie art. 845 § 2² k.p.c. ta ocena będzie skut-

kować umorzeniem egzekucji wbrew woli wierzyciela. Takie rozwiązanie jest wadliwe z kilku powodów.

Po pierwsze: ustawodawca wskazuje, że dowodem ma być pismo. Pismo, o którym mowa, nie musi mieć daty pewnej, podpisu urzędowo poświadczonego, nie musi być także dokumentem urzędowym. Pismem może być dokument prywatny sporządzony w formie pisemnej. Po drugie: tenże dowód ma nie budzić wątpliwości, co przyznaje komornikowi uprawnienie do rozstrzygnięcia w zakresie prawa materialnego, dodatkowo to rozstrzygnięcie ma odbyć się według niejasnych kryteriów.

Mimo iż ustawodawca w ww. przepisie nie wprowadza żadnych ograniczeń w zakresie charakteru dowodu, jedynym dowodem „niebudzącym wątpliwości” co do tego, co w nim zaświadczone, jest dokument urzędowy. Dokument prywatny nie jest dowodem na własność, lecz na fakt, że osoba, która go podpisała, złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie (przepis art. 245 k.p.c.)²⁴. W żadnym razie dokument prywatny nie stanowi dowodu na to, że oświadczenie zawarte w dokumencie opisuje rzeczywisty stan rzeczy, i to w sposób niewątpliwy. To dokument urzędowy stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone (przepis art. 246 § 1 k.p.c.).

Prowadzenie dowodu z dokumentu prywatnego polega na zaprzeczeniu jego prawdziwości i dotyczy wyłącznie dwóch kwestii, o czym świadczy treść przepisu art. 253 k.p.c. Po pierwsze polega na ustaleniu, czy podpis pochodzi od osoby, która jest oznaczoną jako autor dokumentu. Po drugie: czy oświadczenie zawarte w dokumencie pochodzi od tej osoby. Zaprzeczenie prawdziwości nie oznacza zaprzeczenia prawdziwości okoliczności faktycznej, do której odwołuje się oświadczenie. Prowadzenie dowodu przeciwko lub ponad osnowę dokumentu odbywa się za pomocą innych dowodów (tak przepis art. 247 k.p.c.).

Dokument prywatny na piśmie zawsze budzi wątpliwość w zakresie okoliczności, do których odwołuje się zawarte w nim oświadczenie. W tej części nie stanowi bowiem dowodu na fakt opisany w oświadczeniu. Odpowiadając na pytanie, czy dokument prywatny budzi wątpliwości co do tego, czy rzecz będąca we władaniu dłużnika (tylko w takim przypadku można ją zająć) stanowi własność osoby trzeciej, należy zauważyć, że ten dowód ma obalić domniemania wynikające z przepisu art. 339 k.c. i art. 341 k.c. Te domniemania w sposób pewny mają być obalone pismem z wyłączeniem innych środków dowodowych. W tym kontekście w zasadzie każdy prywatny dowód pisemny na to, że rzecz, którą włada dłużnik, nie stanowi jego własności, jest dowodem budzącym wątpliwości. Oświadczenie osoby trzeciej zawarte w dokumencie prywatnym nie może w sposób pewny obalić domniemania, że ten, kto rzeczą włada, nie jest jej właścicielem.

²⁴ T. Ereciński, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016, komentarz do art. 245 k.p.c., teza 12.

Warto również wskazać, że dowód, o którym mowa, ma zaświadczać o własności rzeczy w sposób „niebudzący wątpliwości”. Ustawodawca nie definiuje terminu „niebudzący wątpliwości”. Dowód, który nie budzi wątpliwości, to dowód pewny. Wszelkie prawdopodobieństwa wykluczają pewności i budzą wątpliwości. Pisemny dokument prywatny w tym kontekście, przy uwzględnieniu domniemań wynikających z prawa materialnego, zawsze będzie budził wątpliwości. Powstaje bowiem wątpliwość co do daty tego dokumentu, pozorności czynności, powiernictwa (nabycie rzeczy przez osobę trzecią we własnym imieniu na rachunek dłużnika) itd. O materialnej mocy dowodowej dokumentów prywatnych rozstrzyga sąd zgodnie z zasadą swobodnej oceny dowodów (art. 233)²⁵.

Należy opowiedzieć się za twierdzeniem, że skutecznym dowodem na piśmie, który w sposób „niebudzący wątpliwości”, tj. w sposób pewny bez jakiegokolwiek prawdopodobieństwa, dowodzi, iż rzecz, którą włada dłużnik, nie stanowi jego własności, będzie jedynie dowód z dokumentu urzędowego, jeśli zakres zaświadczenia tego dokumentu obejmuje własność.

Takim dowodem może być wyrok sądu ustalający, komu przysługuje własność rzeczy ruchomej. Nie stanowi dowodu niebudzącego wątpliwości dowód z dokumentu rejestracyjnego pojazdu. Ten dokument nie stanowi dowodu na własność pojazdu, nie korzysta z domniemań takich jak w przypadku księgi wieczystej. Dowód rejestracyjny stanowi jedynie dowód rejestracji pojazdu na określoną osobę. W praktyce może zdarzyć się tak, że mimo zbycia pojazdu na rzecz dłużnika nadal w dowodzie rejestracyjnym będzie ujawniony zbywca. To samo dotyczy obowiązku zawiadomienia o zbyciu i nabyciu pojazdu. Rejestr pojazdów nie jest rejestrem własności, a wpis w tym rejestrze nie ma charakteru konstytutywnego dla przejścia własności. Analogiczna sytuacja występuje w przypadku rejestru statków powietrznych.

Wystarczającą przesłanką do zajęcia rzeczy jest władanie nią przez dłużnika. To na dłużniku lub osobie trzeciej będzie spoczywać ciężar wykazania pismem niebudzącym wątpliwości (dokumentem, którego moc dowodowa zaświadcza o własności rzeczy ruchomej), że zajęta rzecz nie stanowi własności dłużnika.

Jeśli już takie pismo istnieje, umorzenie postępowania przez komornika na podstawie art. 845 § 2² k.p.c. nie pozbawia wierzyciela możliwości wystąpienia do sądu z powództwem o ustalenie, że rzecz, co do której umorzono postępowanie, stanowi własność dłużnika.

²⁵ Por. też K. Knoppek, *Glosa do wyroku SN z dnia 25 września 1985 r., IV PR 200/85*, PiP 1988, z. 5.

5. Zajęcie rzeczy wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków (art. 845 § 2⁴ k.p.c.)

Nowelizacja wprowadziła nowe rozwiązanie dotyczące zajęcia rzeczy wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków. Zgodnie z przepisem art. 845 § 2⁴ k.p.c. tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim stanowi podstawę do zajęcia ruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego. Jeżeli zajęta ruchomość wchodzi w skład majątku wspólnego, dalsze czynności egzekucyjne są dopuszczalne na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego przeciwko obojgu małżonkom.

Ten przepis jest wzorowany na przepisie art. 923¹ k.p.c., choć jego treść nie w pełni recypowała rozwiązania przyjęte w pierwowzorze²⁶. Jest zasadnicza różnica między podstawą wprowadzenia regulacji wskazanej w przepisie art. 923¹ k.p.c. a normą zawartą w przepisie art. 845 § 2⁴ k.p.c. W przypadku nieruchomości komornik może ustalić status jej własności. Nieruchomość wchodzi w skład małżeńskiej wspólności majątkowej dłużnika i jego małżonka, jeśli w dziale II księgi wieczystej został wpisany dłużnik i jego małżonek na prawach małżeńskiej wspólności majątkowej. Ten wpis korzysta z domniemania zgodności z rzeczywistym stanem prawnym (art. 3 ust. 1 u.k.w.h.). Zupełnie inaczej jest w przypadku ruchomości. Nie prowadzi się rejestru ruchomości w celu ustalenia ich własności. Rejestry obejmujące rzeczy ruchome pełnią inną funkcję i nie korzystają z domniemań, o których była mowa (np.: rejestr zastawów obejmuje prawo zastawu, a nie własności).

Niewątpliwie przepis art. 845 § 2⁴ k.p.c. dotyczy sytuacji, w której wierzyciel nie dysponuje tytułem wykonawczym przeciwko małżonkowi dłużnika. Podstawą zajęcia rzeczy jest władanie nią przez dłużnika. Treść przepisu art. 845 § 2⁴ k.p.c. abstrahuje od władania, koncentrując się na statusie własności. Powstaje wątpliwość, czy ten przepis stanowi dodatkową podstawę do zajęcia rzeczy, która co prawda nie znajduje się we władaniu dłużnika, niemniej jest objęta małżeńską wspólnością majątkową dłużnika i jego małżonka (np. rzeczy znajduje się we władaniu małżonka), czy też ten przepis dotyczy rzeczy znajdującej się w wyłącznym władaniu dłużnika pozostającego w związku małżeńskim.

Odpowiedź na ww. pytanie wymaga przypomnienia, że pierwowzór wprowadzonej regulacji (art. 923¹ k.p.c.) miał na celu umożliwienie wierzycielowi, który dysponuje tytułem wykonawczym wyłącznie przeciwko dłużnikowi, zajęcie nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków, po to aby umożliwić zbycie nieruchomości do czasu uzyskania klauzuli wykonalności prze-

²⁶ J. Jagiela, *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe wyzwania i perspektywy. Nowe zasady egzekucyjnego zajęcia ruchomości*, Warszawa 2020, Legalis.

ciwko małżonkowi dłużnika²⁷. Redakcja przepisu art. 845 § 2⁴ k.p.c. pozwalająca na zajęcie rzeczy ruchomej do czasu uzyskania klauzuli przeciwko małżonkowi dłużnika pełni taką samą funkcję.

Mając na uwadze funkcje omawianego przepisu oraz brak odesłania w nim do władania rzeczą, należy przyjąć, że jego hipoteza dotyczy sytuacji, w której rzecz nie znajdowała się we władaniu dłużnika. Prowadzenie egzekucji z rzeczy znajdującej się w wyłącznym władaniu dłużnika nie wymaga uzyskania tytułu wykonawczego przeciwko jego małżonkowi, chociażby rzecz wchodziła w skład majątku wspólnego²⁸. W tym przypadku małżonkowi pozostaje powództwo o zwolnienie zajętej rzeczy od egzekucji²⁹. Wymieniony przepis przemilcza kwestię władania, co oznacza, że w przypadku gdy rzecz ruchoma znajduje się w wyłącznym władaniu dłużnika, samodzielną podstawą do jej zajęcia jest przepis art. 845 § 2 k.p.c. i do prowadzenia egzekucji z tej rzeczy nie jest konieczny tytuł przeciwko małżonkowi dłużnika. W przypadku gdy rzecz nie znajduje się we władaniu dłużnika, ale wchodzi w skład majątku wspólnego, samodzielną podstawą zajęcia jest przepis art. 845 § 2⁴ k.p.c. W taki tylko sposób można wytłumaczyć treść komentowanego przepisu.

Przyjęcie odmiennego rozwiązania prowadzi do skutków, których nie można zaakceptować z kilku powodów.

Po pierwsze: ustawodawca w stosunku do rzeczy znajdującej się we władaniu dłużnika przyznawałby komornikowi kompetencję do dokonywania z urzędu rozstrzygnięć w zakresie tego, czy określona rzecz wchodzi w skład majątku wspólnego, a co za tym idzie, kompetencję do obalenia domniemań wynikających z art. 339 i 341 k.c.

Po drugie: w ww. przepisie brak regulacji pozwalającej na rozstrzygnięcie, czy komornik winien z urzędu ustalać, czy zajęte rzeczy są objęte małżeńską wspólnością ustawową, czy tylko na zarzut dłużnika lub jego małżonka. Ustalenie statusu rzeczy, której właścicielem jest osoba pozostająca w związku małżeńskim, nie jest oczywiste. Należy ustalić małżeński ustrój majątkowy łączący dłużnika i jego małżonka, datę nabycia rzeczy, to, czy nabycie rzeczy nie nastąpiło w zamian za środki uzyskane z majątku osobistego itd. Uczynienie ww. ustaleń przez komornika z urzędu będzie niezmiernie kłopotliwe i częstokroć wręcz niemożliwe.

²⁷ R. Flejszar, [w:] K. Fląga-Gieruszyńska (red.), *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021, s. 1139; Uchwała 7 sędziów SN z dnia 20 września 1996 r., III CZP 60/96, OSNC 1996/11/140; A Konieczna, *Zajęcie nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków*, PPE 2017 nr 11, s. 7 i następane.

²⁸ Uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 9 grudnia 1986 r., III CZP 61/86, OSNCP 1987, nr 9, poz. 129, z głosem K. Korzana, OSPiKA 1989, z. 1, poz. 1

²⁹ M. Ged, *Egzekucja przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim*, PPE 2020/2, Legalis.

Po trzecie: brak regulacji pozwalającej na ustalenie, na podstawie jakich dowodów komornik powinien ustalić, że rzecz wchodzi w skład małżeńskiej wspólności majątkowej, co może sugerować, że komornik winien to uczynić za pomocą wszelkich możliwych środków dowodowych.

Reasumując, należy przyjąć, że przepis art. 845 § 2⁴ k.p.c. dotyczy zajęcia rzeczy, która nie znajdowała się we władaniu dłużnika pozostającego w związku małżeńskim i w istocie stanowi dodatkową podstawę do zajęcia rzeczy do czasu uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Jeśli określoną rzeczą włada wyłącznie dłużnik, podstawą do zajęcia będzie przepis art. 845 § 2 k.p.c. W tym przypadku komornik będzie uprawniony do prowadzenia egzekucji z tej rzeczy bez potrzeby uzyskiwania przez wierzyciela klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika³⁰. Środkiem obrony małżonka dłużnika będzie przepis art. 841 § 1 k.p.c.

6. Skarga na zajęcie ruchomości

Zajęcie rzeczy ruchomej, jak każda czynność komornika, podlega zaskarżeniu w drodze skargi, o której mowa w przepisie art. 767 k.p.c. Oczywiście poszerzenie kompetencji komornika o ustalenie statusu własności zajętej rzeczy, co niewątpliwie następuje w drodze stosowania przepisów prawa materialnego, rodzi wątpliwości, czy zaskarżając zajęcie rzeczy ruchomej, skarżący może także podnosić zarzuty wadliwego ustalenia, czyją własność stanowi zajęta rzecz.

Dotychczas skarga na czynność komornika była traktowana jako środek zaskarżenia służący formalnoprawnej kontroli podejmowanych przez komornika czynności przez pryzmat ich zgodności z przepisami prawa procesowego³¹. W literaturze i orzecznictwie³² przyjmowano, że przedmiotem skargi na czynność komornika mogą być jedynie zarzuty natury formalnoprawnej. Przedmiotem skargi nie mogą być zarzuty materialnoprawne. Te poddane są ocenie sądu rozpoznającego sprawę zainicjowaną powództwami przeciwegzekucyjnymi³³.

W ujęciu historycznym można wskazać, że w przeszłości tylko w jednym przypadku ustawodawca pozwalał na podnoszenie w skardze na czynność komornika zarzutów o charakterze materialnoprawnym. Taki stan prawny istniał na podstawie art. 767¹ k.p.c., który został uchylony 5 lutego 2005 r.³⁴, a który dopuszczał moż-

³⁰ Z. Woźniak, *op. cit.*, s. 296; K. Flaga-Gieruszyńska, [w:] red. A. Zieliński (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019, komentarz do art. 845, teza 9.

³¹ F. Zedler, *Dopuszczalność skargi na czynności komornika*, „Palestra” 1987/12, s. 1.

³² J. Studzińska, *op. cit.*, s. 351.

³³ O. Marcewicz, *op. cit.*, art. 767 k.p.c., teza 7.

³⁴ Zob. ustawę z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 172, poz. 1804).

liwości podnoszenia przez małżonka dłużnika w skardze na zajęcie przedmiotów stanowiących majątek wspólny zarzutów zmierzających do ograniczenia lub wyłączenia możliwości zaspokojenia się z majątku wspólnego (art. 41 § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego³⁵). Przepis ten słusznie został uchylony, ponieważ skarga na czynność komornika i zażalenie na postanowienie sądu systemowo są środkami zaskarżenia służącymi jedynie kontroli formalnej zaskarżanych czynności. Wszelkie rozstrzygnięcia w zakresie praw podmiotowych powinny być dokonywane w procesie, a zaskarżenie rozstrzygnięć sądu pierwszej instancji podjętych w tym przedmiocie następuje w drodze apelacji.

W kontekście poczynionych uwag powstaje pytanie, czy wnosząc skargę na zajęcie ruchomości lub też postanowienie o umorzeniu postępowania egzekucyjnego z ruchomości, z uwagi na poczynione przez komornika ustalenia co do własności zajętej rzeczy, skarżący może podnosić zarzuty materialnoprawne przemawiające za innym ustaleniem co do własności rzeczy, czy też treścią skargi mogą być wyłącznie zarzuty formalnoprawne niedotyczące materialnoprawnej oceny statusu własności zajętej rzeczy.

Systemowa wadliwość wprowadzonej regulacji nie pozwala na sformułowanie jednoznacznej odpowiedzi na postawione pytanie. Potrzeba zapewnienia systemowej spójności środków zaskarżenia wymagałaby stwierdzenia, że zarzuty skargi powinny ograniczać się wyłącznie do kwestii formalnoprawnych.

Przyjęcie tezy, zgodnie z którą w przypadku skargi na zajęcia lub umorzenie postępowania nie jest dopuszczalne podnoszenie zarzutów materialnoprawnych, nie pozbawia wierzyciela możliwości dochodzenia jego praw. Postanowienie sądu rozstrzygające skargę nie korzysta z powagi rzeczy osądzonej i nie przesądza o własności rzeczy ruchomej³⁶. Przepis art. 845 k.p.c. nie zawiera rozwiązania umożliwiającego wierzycielowi, dłużnikowi lub osobie trzeciej wystąpienie z powództwem o ustalenie statusu własności rzeczy ruchomej. Brak ww. rozwiązania w żadnym razie nie pozbawia wierzyciela możliwości wystąpienia przeciwko dłużnikowi lub osobie trzeciej z powództwem o ustalenie, że rzecz stanowi własność dłużnika. Brak odesłania w przepisie art. 845 k.p.c. do innych instytucji prawa procesowego nie pozbawia także osoby trzeciej w przypadku zajęcia rzeczy ruchomej i odmowy umorzenia egzekucji prawa do wystąpienia z powództwem o zwolnienie od egzekucji zajętej rzeczy (art. 841 k.p.c.). Władcze rozstrzygnięcie, którego przesłanką jest ustalenie, komu przysługuje własność rzeczy ruchomej, należy do kognicji sądu i powinno nastąpić w procesie. W toku procesu zarówno wierzyciel, jak i dłużnik oraz osoba trzecia mogą zabezpieczyć swe roszczenie przez zajęcie rzeczy ruchomej (w przypadku gdy ustalenia domaga się wierzyciel) lub przez zawieszenie po-

³⁵ Ustawa z 15.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359).

³⁶ Por. uchwałę SN z dnia 28 października 2010 r., III CZP 65/10, OSNC 2011/3, poz. 27.

stępowania egzekucyjnego, jeżeli z powództwem o zwolnienie od egzekucji wystąpiła osoba trzecia.

Reasumując, dopuszczenie możliwości ustalania przez komornika statusu własności rzeczy ruchomej nie uzasadnia rozszerzenia przedmiotu skargi na czynności komornika o zarzuty materialnoprawne dotyczące kwestii własności. Wiążące rozstrzygnięcie, komu przysługują prawa podmiotowe, należy do wyłącznej kognicji sądu orzekającego w procesie.

7. Wnioski

Wprowadzone 1 stycznia 2019 r. rozwiązania przyznające komornikowi uprawnienie do badania statusu własności rzeczy ruchomej, z której ma być prowadzona egzekucja świadczeń pieniężnych, należy ocenić krytycznie. Pozostają one w sprzeczności z pozycją ustrojową komornika jako organu, który nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości i nie ma kompetencji do rozstrzygania o prawach podmiotowych ze skutkiem dla toczącego się postępowania. Rolą komornika jest jedynie wykonanie tytułu wykonawczego.

Zamierzona przez ustawodawcę ochrona osób trzecich przed zajęciem rzeczy, które stanowią ich własność, powinna odbyć się z wykorzystaniem innych instrumentów, chociażby łatwiejszym dostępem do powództwa przeciwegzekucyjnego, czasowym wstrzymaniem czynności egzekucyjnych, po to aby umożliwić osobie trzeciej skuteczne skorzystanie z właściwych instrumentów.

Co prawda można zaobserwować pewne rozwiązania, chociażby wydłużenie terminu do wystąpienia z powództwem o zwolnienie od egzekucji do miesiąca od dnia doręczenia postanowienia oddalającego skargę na zajęcie (art. 845 § 2³ k.p.c.), niemniej jednak te rozwiązania są niespójne systemowo. Wydłużenia terminu do wniesienia powództwa nie zsynchronizowano z terminem do sprzedaży rzeczy. Mimo zakreslenia osobie trzeciej miesięcznego terminu do wystąpienia z powództwem o zwolnienie od egzekucji od dnia doręczenia postanowienia oddalającego skargę komornik nadal będzie mógł zbyć zajętą rzecz w terminie dwóch tygodni od dnia prawomocności zajęcia, co wynika z treści niezmienionego przepisu art. 864 pkt 1 k.p.c. Zanim osobie trzeciej upłynie termin do wystąpienia z powództwem w celu ochrony jej praw, komornik będzie uprawniony do zbycia rzeczy.

Jeśli zaś chodzi o omawiane regulacje, to ich wprowadzenie nie sprzyja efektywności egzekucji, zaś sama treść wprowadzonych przepisów nie chroni również dłużnika.

Po pierwsze: treść art. 845 § 2 zd. 2 k.p.c. jest na tyle nieprecyzyjna, że budzi wątpliwości co do charakteru prawnego przepisu. Treść tego przepisu nie

pozwala na ustalenie, z jakich okoliczności ma wynikać, że rzecz nie stanowi własności dłużnika oraz jaki jest dla postępowania skutek takiego ustalenia. Wydaje się, że ten przepis ma charakter wyłącznie instrukcyjny, zaś sam tryb postępowania organu egzekucyjnego w przypadku ustalenia, że rzecz, do której wierzyciel kieruje egzekucję, nie stanowi własności dłużnika, należy wyprowadzić z innych przepisów (np. art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c., art. 845 § 2² k.p.c.).

Po drugie: nowelizacja powieliła wadliwe rozwiązania wprowadzone w art. 845 § 2a k.p.c. przez przeniesienie niezmienionej treści tego przepisu do nowej jednostki redakcyjnej (art. 845 § 2¹ k.p.c.). Ten przepis nie tylko nie wzmacnia sytuacji prawnej wierzyciela alimentacyjnego, lecz wręcz ją osłabia, nie mówiąc o jego skutkach dla innych wierzycieli. Przed wprowadzeniem tego przepisu możliwość zajęcia rzeczy będących w mieszkaniu dłużnika zajmowanym z inną osobą było wyprowadzane ze współwładania. Obecnie taką możliwość zawężono wyłącznie do egzekucji świadczeń alimentacyjnych, dodatkowo ograniczając sprawność egzekucji przez umożliwienie osobie trzeciej wykazywania przed komornikiem, że rzecz nie stanowi własności dłużnika.

Po czwarte: przyjęte w art. 845 § 2² k.p.c. rozwiązanie pozwalające komornikowi na umorzenie egzekucji z rzeczy w przypadku przedstawienia niebudzącego wątpliwości dowodu na piśmie jest nieefektywne i nie osiągnie zamierzonego przez ustawodawcę rezultatu, ponieważ jedynym niebudzącym wątpliwości dowodem na własność rzeczy ruchomej jest dokument urzędowy (np. orzeczenie sądu). Dokument prywatny nie jest dowodem na własność, lecz dowodem na autorstwo dokumentu oraz na złożenie przez autora określonego oświadczenia.

Po piąte: regulacja wprowadzona w art. 845 § 2⁴ k.p.c. nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, czy ten przepis stanowi dodatkową podstawę do zajęcia rzeczy wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków, a która nie znajduje się we władaniu dłużnika, czy też dotyczy wyłącznie rzeczy, którą w chwili zajęcia dłużnik władał.

Przedstawione uwagi pozwalają na stwierdzenie, że wprowadzone zmiany nie tylko nie osiągnęły zamierzonego rezultatu (ochrona osoby trzeciej), lecz także doprowadziły do zmniejszenia efektywności egzekucji oraz systemowego zaburzenia roli komornika w postępowaniu egzekucyjnym. O systemowej wadliwości tych rozwiązań świadczy także to, że w równoległej regulacji dotyczącej administracyjnego postępowania egzekucyjnego, w którym chociażby na skutek zbiegu egzekucji mogą być egzekwowane także wierzytelności cywilnoprawne, takie rozwiązanie nie zostało wprowadzone.

Literatura

- Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Wrocław 1973.
- Ereściński T., [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom II. Postępowanie rozpoznawcze*, Warszawa 2016.
- Flaga-Gieruszyńska K., [w:] red. A. Zieliński A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2019.
- Flejszar R., [w:] red. K. Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021.
- Ged M., *Egzekucja przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim*, PPE 2020/2, Legalis.
- Gil I., [w:] red. K. Flaga – Gieruszyńska K. (red.), *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021.
- Jagiela J., *Sądowe postępowanie egzekucyjne. Nowe wyzwania i perspektywy. Nowe zasady egzekucyjnego zajęcia ruchomości*, Warszawa 2020, Legalis.
- Karnicka-Kawczyńska A., Kawczyński J., *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2002.
- Kazimierczak K., *Egzekucja sądowa przeciwko dłużnikowi pozostającemu w konkubinacie*, PPE 2010/3.
- Knoppek K., *Glosa do wyroku SN z dnia 25 września 1985 r., IV PR 200/85*, PiP 1988, z. 5.
- Konieczna A., *Zajęcie nieruchomości wchodzącej w skład majątku wspólnego małżonków*, PPE 2017 nr 11.
- Korzan K., *Glosa do uchwały składu 7 sędziów SN z dnia 9 grudnia 1986 r., III CZP 61/86, OSNCP 1987, nr 9, poz. 129*, OSPiKA 1989, z. 1, poz. 1.
- Kościółek A., [w:] red. A. Marciniak A. (red.), *Zmiany w przepisach o zajęciu ruchomości w egzekucji sądowej. Analiza i ocena ustawy o komornikach sądowych oraz ustawy o kosztach komorniczych*, Sopot 2018.
- Kunicki I., *Właściwość komornika przy egzekucji z ruchomości, zajęcie ruchomości nienależącej do dłużnika i doręczenie protokołu zajęcia*, PPE 2020/2, Legalis.
- Marczewicz O., [w:] red. A. Jakubecki A. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany, t. 2, Art. 730-1217*, Warszawa 2018.
- Olczak-Dąbrowska D., [w:] *Przedmiot skargi. Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, Warszawa 2016.
- Pietrkowski H., [w:] red. T. Ereściński T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom V. Postępowanie egzekucyjne*, Warszawa 2016.
- Pietrkowski H., [w:] red. T. Zembruski T. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Koszty sądowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2020.
- Skuczynski P., [w:] red. A. Marciniak A. (red.), *Etyka zawodowa komornika sądowego*, Sopot 2016.
- Studzińska J., [w:] red. K. Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *System postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, Warszawa 2021.
- Uliasz M., [w:] red. J. Gołaczyński J. (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. komentarz*, Warszawa 2011.
- Wengerek E., *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970.
- Woźniak Z., [w:] red. J. Gołaczyński J. (red.), *Postępowanie egzekucyjne. Komornicy sądowi. Koszty egzekucyjne*, Warszawa 2019.
- Zedler F., *Dopuszczalność skargi na czynności komornika*, „Palestra” 1987/12.
- Zembruski T., [w:] red. A. Góra-Błaszczkowska A., K. Flaga-Gieruszyńska K. (red.), *Nowy model zawodu komornika sądowego i finansowania egzekucji sądowej*, I. Gil, Sopot 2018.

Wykaz orzecznictwa

- Wyroku SN z dnia 25 września 1985 r., IV PR 200/85, PiP 1988, z. 5.
- Uchwała 7 sędziów SN z dnia 9 grudnia 1986 r., III CZP 61/86, OSNCP 1987, nr 9, poz. 129.
- Wyrok SN z dnia 15 lutego 1991 r., IV R 550/90, niepubl.
- Uchwała 7 sędziów SN z dnia 20 września 1996 r., III CZP 60/96, OSNC 1996/11/140.
- Uchwałę SN z dnia 28 października 2010 r., III CZP 65/10, OSNC 2011/3, poz. 27.
- Wyrok SN z dnia 25 kwietnia 2017 r., V CSK 364/16, lex nr 2327133.